

M. Hamelers, *West-Friesland in oude kaarten* (Wormerveer: Stichting Uitgeverij Noord-Holland, 1987, 144 blz., f69,50, ISBN 90 71123 05 7).

In de loop der eeuwen hebben vooral waterstaatkundige kwesties aanleiding gegeven tot het tekenen van een groot aantal kaarten van West-Friesland. Over deze kaarten is tot nu toe maar weinig geschreven en het onderhavige boek wil in die lacune voorzien. Het heeft niet in de bedoeling van de auteur gelegen om met dit boek een uitputtend overzicht te geven van *alle* kaarten die er met betrekking tot West-Friesland zijn gemaakt. In plaats daarvan heeft hij een aantal kaarttypen onderscheiden en in het boek getracht van elk kaarttype één of enkele exemplaren af te drukken. Niet in alle gevallen is het gelukt een representatief exemplaar van een bepaald kaarttype te vinden. Een tweede selectie criterium voor het opnemen van een afbeelding van een oude kaart was de waarde daarvan als bron van informatie met betrekking tot de geschiedenis van West-Friesland in ruimere zin.

Het eerste deel van het boek wil een algemeen overzicht bieden van de geschiedenis van West-Friesland. In de inleiding deelt de auteur mee dat hij met opzet aan de behandeling van de landschapsgenese een minimale verdieping heeft gegeven omdat anderen dat al hebben gedaan en dat die anderen bovendien meer ter zake kundig zouden zijn. Deze argumenten kunnen niet overtuigen. Als de kartografie meent nog onbekende wegen tot het wetenschappelijke onderzoek te kunnen ontsluiten, dan moet worden aangeduid op welke punten de nieuwe kartografische informatie blik verruimend werkt met betrekking tot actuele onderzoeksvragen.

In dit opzicht blijft het boek echter beneden de maat. Binnen twee pagina's wordt de bewoningsgeschiedenis en landschapsontwikkeling van West-Friesland van het neolithicum tot aan de middeleeuwen verteld. Het is te betreuren dat door de auteur geen gebruik is gemaakt van de mogelijkheid om een groter publiek vertrouwd te maken met de gewijzigde inzichten op deze gebieden door het onderzoek dat geologen, archeologen en bodemkundigen sedert de tweede wereldoorlog in West-Friesland hebben verricht. Doordat ook voor het verhaal over de oudere politieke geschiedenis van West-Friesland nauwelijks gebruik is gemaakt van de recente literatuur, doet de inleiding nog al gedateerd aan. De hiaten zijn te groot om in een recensie de nodige aanvullingen te kunnen geven.

In het tweede hoofdstuk worden de verschillende typen kaarten omschreven en nader aangeduid door te wijzen op een aantal voorbeelden van die typen die betrekking hebben op het Westfriese gebied. Toch wordt het principe dat ten grondslag heeft gelegen aan de inrichting van het boek daardoor nauwelijks verduidelijkt. Doordat het aantal gereproduceerde kaarten niet groter is dan veertig, stoort de onoverzichtelijke opbouw van het boek de kennisoverdracht niet.

De in het boek afgebeelde kaarten zijn inderdaad van bijzonder belang. Bij gewoon historisch onderzoek komt men deze bronnen niet snel op het spoor. Het is daarom van betekenis dat door dit boek een goede ingang tot deze belangrijke bron van informatie met betrekking tot de landschapsontwikkeling gedurende de laatste eeuwen is gegeven. Hierboven hebben wij er al op gewezen dat de betekenis van de informatie die deze ongekende bron bevat, door de auteur niet voldoende in het licht is gesteld. Daardoor bevat het boek slechts indirecte aanzetten en uitdagingen tot nader onderzoek. Met name ten behoeve van de liefhebbers van de streekgeschiedenis zou een verdergaande handreiking hier op z'n plaats zijn geweest.

De kaarten zijn bijzonder fraai afgedrukt. De uitgever heeft met dit technisch goed verzorgde werkstuk eer ingelegd. In een aantal gevallen zou een grotere schaal van de reproductie de informatie van de kaart wat beter hebben overgebracht. Nu ligt in die gevallen de kracht van de afbeeldingen in het opwekken van de nieuwsgierigheid van de lezer naar het origineel. Maar

RECENSIES

misschien was dat ook wel de verholen bedoeling van de auteur. Duidelijk is in ieder geval dat een ieder die zich met de landschaps- of bewoningsgeschiedenis van West-Friesland bezig wil houden, kennis moet nemen van dit boek.

G. J. Borger

D. de Moulin, *A History of Surgery with Emphasis on the Netherlands* (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1988, xxiii + 408 blz., f245,-, ISBN 0 89838 968 2).

Er is in de medisch-historische literatuur een aanzienlijk aantal boeken verschenen, dat de geschiedenis van de heekunde behandelt. Dit geldt zowel voor de Angelsaksische taalgebieden als voor de Duitse. Vaak zijn deze studies echter beperkt tot de laatste honderdvijftig jaar of hebben ze een deelgebied als onderwerp, zoals de scheepsgeneeskunde of het werkerterrein van de chirurgijngilden.

Het is de verdienste van de auteur dat hij de geschiedenis van de heekunde heeft geschreven vanuit een internationaal gezichtspunt, maar gericht op Nederland. Dit houdt in dat hij allereerst de westerse heekunde tot in de wortels naspeurt, van Hippocrates tot Montpellier. Vervolgens gaat hij de receptie na van de Zuidelijke Nederlanden door de heekundigen Yperman en Scellinck, om dan de ontwikkelingslijn te vervolgen door de renaissance en de navolgende eeuwen tot in onze tijd.

De eerste indruk die dit boek geeft, roept een beeld op van klassiek medisch-historisch vakmanschap. Het is uiterst zorgvuldig samengesteld, met nauwkeurig gedocumenteerde historische gegevens en een afgewogen medische kennis. De auteur heeft jarenlang zelf de heekunde beoefend, en dat is vooral in de laatste hoofdstukken te merken. Maar er is meer. De geschiedenis van de heekunde is het hoofdthema van De Moulins oeuvre: een indrukwekkende rij publikaties op medisch-historisch gebied. Zijn proefschrift, *De heekunde in de vroege middeleeuwen*, dat in 1964 verscheen, was de eerste proeve van zijn vakmanschap. Maar ook zijn studies over borstkanker, die in 1983 onder meer in het Engels verschenen als een goed gedocumenteerd historisch overzicht, hebben aan dit boek bijgedragen. Voorts heeft hij zich verdiept in de gilden, het onderwijs in de Theatra anatomica en de culturele achtergrond, waartegen zich de emancipatie van de heekunde ontwikkelde. Hierbij besteedt hij ook aandacht aan getekende afwijkingen, portretten van groepen heekundigen en afbeeldingen op titelprenten. De afbeeldingen in dit boek zijn dan ook niet de stereotiepe bekende plaatjes, maar zijn vaak afkomstig uit moeilijk toegankelijke prentencollecties of zeldzame boeken van Nederlandse chirurgijns.

Bij nadere beschouwing blijkt dus dat dit boek veel meer belangwekkende gegevens bevat dan de klassieke opzet zou doen vermoeden. Wanneer we het bijvoorbeeld vergelijken met W. von Brunn, *Kurze Geschichte der Chirurgie*, dat in 1928 in Berlijn verscheen en dat in 1973 werd herdrukt, dan blijkt pas goed welke veranderingen er in de historische benadering van een belangrijk geneeskundig onderwerp hebben plaatsgevonden. De Moulin betreft de sociale situatie, de ziekenhuizen, de verpleging, de regelingen van de overheid, de professionalisering en organisatie van de heekundigen bij zijn studie. Weliswaar is zijn boek toegespitst op Nederland, maar de breedte, die hij bij zijn studie in acht heeft genomen is aanzienlijk en doet niet tekort aan de overzichtelijkheid of de gewenste informatie naar Nederlandse heekundigen en hun therapeutisch beleid.